

Save the Children

ELS ABUSOS SEXUALS A LA INFÀNCIA A ESPANYA

Principals característiques, incidència, anàlisi dels errors del sistema i propostes per a l'especialització dels Jutjats i la Fiscalia

Novembre_2021

savethechildren.es

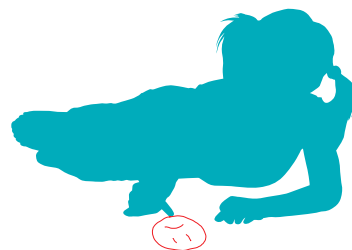

INTRODUCCIÓ

“Violència és qualsevol dany físic, mental o emocional que impedeix el desenvolupament holístic de la infància i el seu benestar físic i psicològic.

Aquesta violència pot ser exercida tant per acció com per omissió; és a dir, quan no es proporciona al nen o nena tot el que necessita per al seu desenvolupament i benestar”.

— Convenció sobre els Drets de l’Infant de les Nacions Unides (art. 19).

La violència pot adoptar múltiples formes: assetjament escolar, maltractament infantil, violència de gènere, ciberassetjament, etc. En aquesta ocasió, a Save the Children pretenem abordar **una de les formes més greus de violència cap a la infància: l’abús sexual.**

A través de 432 casos¹ i les seves respectives sentències, fem visible les principals característiques de l’abús sexual infantil i la seva incidència arreu de l’Estat. Veurem també el procés pel qual passa un nen o nena víctima d’abusos sexuals per tal de fer visible els errors actuals del sistema judicial en l’atenció d’aquests casos. En total, s’han revisat 394 sentències judicials de casos d’abusos sexuals comesos contra la infància² entre el 2019 i el 2020.

Per a qualsevol infant víctima de violència, i més encara quan es tracta d’un abús sexual, viure un procés judicial que no està adaptat pot suposar una nova victimització i una experiència traumàtica. Per això, al final del document plantejem la necessitat de l’especialització del sistema judicial i quines han de ser les seves principals característiques.

1 Anàlisi prèvia del període 2019-2020 realitzada per la Clínica Jurídica – Facultat de Dret, Campus Tarongers, Universitat de València.

2 D’aquestes sentències, es prenen com a referència 432 casos, ja que el criteri principal de la investigació és la víctima en el procés.

CARACTERÍSTIQUES DE L'ABÚS SEXUAL

Què és l'abús sexual

Aquesta forma de violència consisteix en **la imposició per part d'un adult o d'un altre menor d'una activitat de caràcter sexual a un nen o nena aprofitant la desigualtat de poder per obtenir una satisfacció sexual.**

Els abusos sexuals tenen **conseqüències emocionals, sexuals i socials a curt i a llarg termini per a les víctimes.** L'abús sexual pot ser més o menys violent i, alhora, englobar diverses conductes i actes sexuals. Els nens i les nenes no són capaços de donar el seu consentiment ni de comprendre la situació que estan vivint. El tipus d'abús, qui el comet, així com la resposta de l'entorn, pot determinar el grau de les conseqüències que té en la víctima.

Perfil de la víctima

Entre un 10 i un 20 %

S'estima que entre un 10 i un 20 % de la població arreu de l'Estat ha patit algun tipus d'abús sexual durant la seva infància.³

Als 11 anys

Segons l'anàlisi de sentències, un 44,7 % dels abusos es produeixen entre els 13 i els 16 anys,⁴ tot i que l'edat mitjana en la qual els nens i nenes comencen a patir abusos és molt primerenca, als 11 anys i mig.

La majoria són nenes

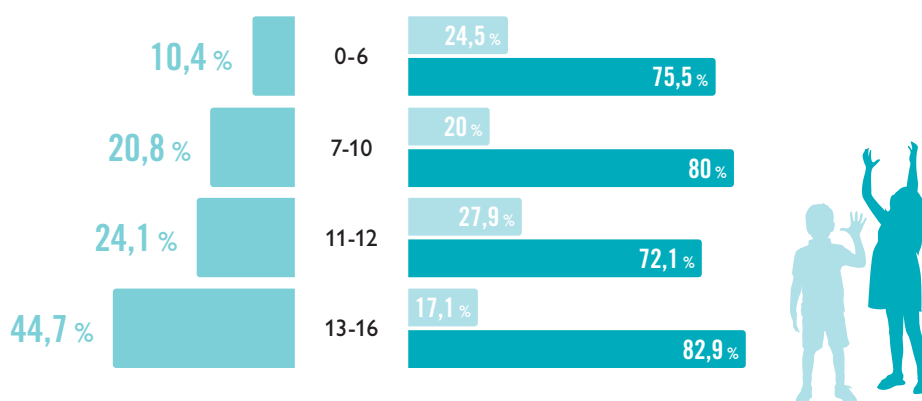
En el 78,9 % dels casos analitzats, les víctimes són nenes i adolescents. Per trams d'edat, també existeixen diferències de gènere.⁵

3 Save the Children (2017). Ulls que no volen veure. Els abusos sexuals a nens i nenes i els errors del sistema.

4 L'augment de l'edat pot estar relacionada amb l'augment de l'edat del consentiment sexual dels 13 als 16 anys, amb l'última reforma referent a aquest punt del Codi Penal el 2015.

5 Només es registra un cas de víctima de gènere no binari, de la qual es desconeixen dades concretes.

Edat d'inici dels abusos sexuals a nens i nenes

Perfil de l'agressor

Familiars o coneguts

Al voltant del 84 % dels abusadors són coneguts,⁶ en major o menor grau, pels nens i les nenes. Entre els espais més comuns destaca l'entorn familiar amb gairebé la meitat (49,5%) dels casos analitzats on algun dels perfils d'abusador més freqüents són: el pare (24,9% del total de l'entorn familiar i 12,3% del total), un altre familiar no identificat (19,7% de l'entorn familiar i 9,7% del total), la parella de la mare típicament masculina (18,8% de l'entorn familiar i 9,3% del total), l'avi (12,2% de l'entorn familiar i 6% del total) o l'oncle (6,6% dins l'entorn familiar i 3,2% sobre el total).

En l'anàlisi d'agressors coneguts, però fora de l'entorn familiar (que suposa el 34,5% de casos), destaquen 9,7% amiguets o companys de la víctima (19,8% del total dels casos de l'entorn aliè a la família), en un 8,6% dels casos són coneguts de la família (17,5% del total dels casos de l'entorn aliè) i educadors en un 6% dels casos (12,3% de l'entorn fora de la família).

En tot tipus de famílies

L'estudi també desmunta el mite que els abusos sexuals ocorren només en certes famílies i la percepció que és fàcil descobrir l'agressor. Segons l'anàlisi de sentències, veiem que, tot i que la meitat es produeixen en famílies en les quals els progenitors estan en parella (55,5 %), l'abús passa en tot tipus de famílies i contextos, ja sigui amb progenitors divorciats, separats, amb la tutela a càrrec d'un familiar o varis, o de l'Administració Pública. A més, només en el 12,5 % dels casos l'agressor té antecedents.

⁶ El percentatge d'agressors desconeguts és d'un 14,8 % i en l'1,2 % dels casos no apareixia a la sentència qui era l'agressor.

QUÈ PASSA QUAN ES DENUNCIA UN ABÚS SEXUAL

Segons el Ministeri de l'Interior, **el 2020 es van presentar 5.685 denúncies per delictes contra la llibertat sexual que tenien com a víctima nens, nenes i adolescents**, representant el 50,8 % del total. No obstant això, 2020 es presenta com un any anòmal, ja que a causa de les restriccions per la COVID-19, els principals punts de detecció, com ara les escoles, van tancar, la qual cosa possiblement va provocar un descens de denúncies. L'any 2019 se'n van presentar 6.153, representant un 48,1 % del total. Hem de tenir en compte que **aquestes dades són només la punta de l'iceberg**, ja que s'estima que només el 15 % dels casos d'abús sexual arriben a denunciar-se.

El procés judicial

La denúncia la protagonitzen la mare i la víctima

Quan avui dia es detecta un cas d'abús sexual, s'inicia un procés judicial dolorós per a la víctima. En la majoria dels casos estudiats, la denúncia es va presentar per la víctima (33,8%), seguida de la mare (28%), i tots dos pares (13,7%).

Dos anys i múltiples declaracions

Un 63 % dels casos estudiats entre 2019 i 2020 no van durar més de dos anys, mentre que en l'informe publicat per Save the Children el 2017, Ulls que no volen veure, la mitjana era de tres anys. En aquest sentit, doncs, s'aprecia una millora respecte a anys anteriors, encara que actualment continua havent-hi processos que superen els cinc anys.

Durant el procés, els nens i les nenes **declaren de mitjana quatre vegades⁷ el que els ha ocorregut**, això significa que expliquen la seva història a diversos professionals, exposant-se a reviure l'abús i perjudicar la credibilitat del seu testimoni per eventuais contradiccions. En la majoria dels casos, el procés comença en dependències policials o de la Guàrdia Civil, i continua amb proves pericials i una exploració per la Fiscalia i/o en plenari.⁸

7 Save the Children (2017). Ulls que no volen veure. Els abusos sexuals a nens i nenes i els errors del sistema.

8 Declarar en plenari implica declarar en judici.

Prova preconstituïda

En un 77,3% dels casos analitzats no es va gravar el testimoni, ja que en el 75,7% ni es va sol·licitar ni es va practicar la prova preconstituïda. En un 1,6% es va sol·licitar, però no es va arribar a gravar. Així, només en un 22,7% de les sentències s'havia preconstituït, és a dir, s'havia gravat prèviament el testimoni del nen o de la nena per evitar haver d'acudir en persona al judici. Aquestes dades reflecteixen una tendència, encara que lleugera i insuficient, cap a un augment de l'ús de la prova preconstituïda i una disminució de la declaració en judici.

Una formació insuficient

La majoria de professionals de l'àmbit de la Justícia encara no tenen formació especialitzada en drets d'infància i en violència contra els nens i les nenes. Encara estem molt lluny de l'especialització dels i les professionals de l'àmbit de la Justícia que intervenen en les decisions que afecten la infància: judicatura, advocacia, fiscalia, medicina i psicologia forense, entre altres. Cal la formació específica i adaptada tant d'aquests professionals com d'aquells que intervenen durant tot el procés (psicologia forense, medicina forense, fiscalia, cossos i forces de seguretat, etc.).

Espais inadequats per a la infància

Tampoc hi ha espais amigables perquè la infància víctima de violència pugui prestar el seu testimoni de manera respectuosa. Tot i que les càmeres Gesell – una habitació on l'infant es troba en un ambient còmode per explicar la seva història que a més permet garantir els drets de la persona acusada – han estat un avenç, segueixen estant dins dels jutjats, espais amb connotacions negatives per a nens i nenes (és el lloc on van els delinqüents, hi ha policia...).

Save the Children considera un gran avenç el **Model Barnahus** (Casa dels Infants), un espai amigable per a la infància on estan integrats els serveis socials, sanitaris, educatius, policials i judicials per atendre des de l'àmbit social i judicial als infants víctimes de violència sexual en un mateix lloc. El sistema de justícia hauria d'adaptar-se a les necessitats i interessos de la infància integrant el model Barnahus i unes estructures judicials especialitzades amb les realitats dels diferents territoris.

PER QUÈ NECESSITEM L'ESPECIALITZACIÓ DE LA JUSTÍCIA?

Una solució integral

La resposta més eficient i d'acord amb els drets de la infància i l'adolescència que pateix violència ha de ser integral. Ha d'abordar totes les formes de violència (maltractament, grooming, abús sexual, etc.) i ha d'anar des de la conscienciació i la prevenció fins a la recuperació, tal com contempla la recent aprovada Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de Protecció Integral a la Infància i Adolescència enfront de la Violència (LOPIVI). Només així s'aconseguirà que hi hagi tolerància zero amb la violència contra la infància en la societat.

Estructures judicials especialitzades en violència contra la infància

Entre les moltes mesures que inclou la LOPIVI, el text determina que el Govern ha d'elaborar un Projecte de Llei per a l'especialització de la justícia **“dels òrgans judicials així com dels seus titulars, per a la instrucció i enjudiciament de les causes penals per delictes comesos contra persones menors d'edat”**, per abordar l'atenció de la infància víctima de violència.

L'ESPECIALITZACIÓ DE LES ESTRUCTURES JUDICIALS I FISCALS EN VIOLÈNCIA CONTRA LA INFÀNCIA

Una justícia que protegeixi els nens i les nenes

Hem de desenvolupar **una justícia que garanteixi els drets de la infància i l'adolescència**, i d'acord amb els estàndards internacionals.

Des de Save the Children proposem:

1

Creació d'estructures judicials i fiscals especialitzades en violència contra la infància que s'encarreguin de les causes penals per delictes comesos contra infants i adolescents.

Actualment, el Govern està treballant en un Avantprojecte de Llei orgànica d'Eficiència Organitzativa del Servei Públic de Justícia, per la qual es modifica la Llei orgànica del Poder Judicial 6/1985, d'1 de juliol, per a la implantació dels Tribunals d'Instància i les Oficines de Justícia en els municipis. Segons aquesta reforma, el concepte de jutjats "desapareixeria" per donar pas a Tribunals d'Instància compostos per seccions de les diferents jurisdiccions, així com seccions especialitzades (per exemple, seccions especialitzades en violència contra la dona). D'aquesta manera, hem de tenir en compte aquesta possibilitat com a via per introduir l'especialització de la justícia en violència contra la infància, per això parlem d'estructures i no de jutjats.

2

Creació de Fiscalia específica de violència contra la infància que participi en tots els processos on existeixin víctimes menors d'edat. s tractaria d'una Fiscalia diferenciada a la de menors (protecció i menors infractors).

3

Garantir l'especialització dels equips tècnics que assisteixen als òrgans judicials. Aquests equips professionals assisteixen de manera especialitzada en l'àmbit de justícia, i tal com preveu la llei, ha de garantir-se la seva composició, formació especialitzada i funcionament en els mateixos termes.

4

Com a regla general, preconstituir la declaració de la víctima en un espai amigable i al costat de personal especialitzat. La prioritat ha de ser prevenir la victimització secundària, reduint al màxim les vegades que declara el nen o nena, i que sigui dut a terme per professionals especialitzats, conforme a la normativa internacional i estatal, respectant-se els drets de la defensa, així com els principis de contradicció i immediació.

A conseqüència d'aquests canvis:

1. Aquestes estructures només portarien els delictes comesos contra nens, nenes i adolescents. Això implicaria una càrrega menor d'assumptes i casos.
2. El procés legal no s'allargaria en el temps, garantint el dret a recuperació de qui ha patit violència.
3. Es garanteix que existeixen els mitjans materials i professionals per preconstituir com a prova la declaració del nen o de la nena, respectant les garanties i drets de la part acusada i reduint el nombre de declaracions de la víctima.
4. S'aconsegueixen estructures judicials en les quals, cada moment del procés, compta amb **professionals especialitzats en violència contra la infància:**
 - Judicatura.
 - Lletrats i lletrades de l'Administració de Justícia.
 - Fiscalia.
 - Advocacia.
 - Medicina forense.
 - Psicologia forense.
 - Equips tècnics.
 - Altres professionals clau en el procés que interactuen amb el sistema de justícia, com ara les Oficines d'Assistència a la Victima del Delicte, Serveis Socials o les Forces i Cossos de Seguretat.

5. S'evita la victimització secundària de les víctimes de violència durant el procés judicial i es respecten els seus drets. El procés resultaria menys perjudicial ja que és més curt i adaptat a la infància.

En la lluita contra la violència, la clau està en la prevenció

No obstant això, quan arribem tard, quan un nen o una nenaja ha patit violència, hem d'actuar protegint-lo, no vulnerant els seus drets d'una nova manera. La infància i l'adolescència també tenen dret a un judici just.

**TENEN DRET A UNA JUSTÍCIA
QUE ELS PROTEGEIXI**

Save the Children és l'organització líder en la defensa dels drets de la infància a tot el món. Treballa des de fa 100 anys per assegurar que tots els nens i nenes sobreviuen, aprenen i estan protegits. Actualment l'organització opera en més de 120 països.

Arreu de l'Estat, Save the Children treballa en programes d'acció socioeducativa pels infants més vulnerables, centrats en la infància en situació de risc de pobresa o exclusió social. L'organització atén a més la infància migrant i està centrada en protegir els menors davant la violència.

Save the Children vol que tots els nens i nenes, independentment de la seva condició o país d'origen, puguin gaudir plenament dels seus drets i assolir el màxim de les seves capacitats.

